

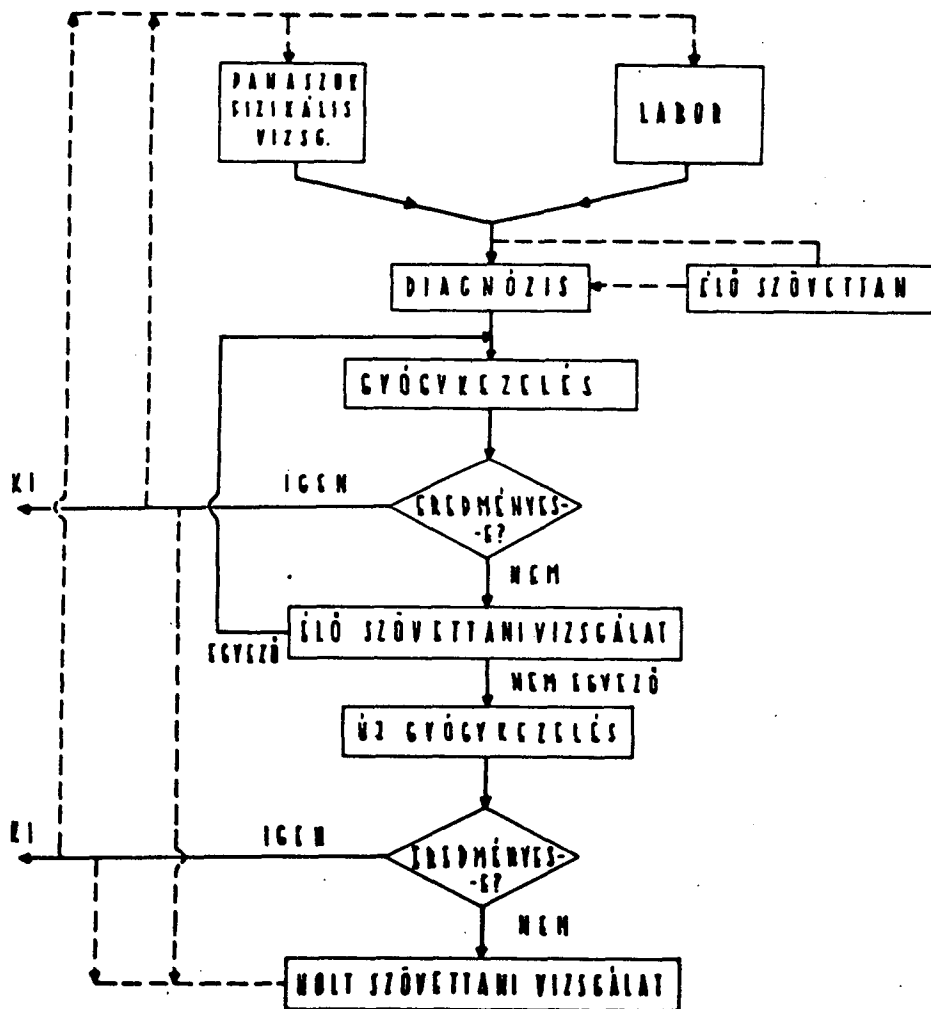
Fővárosi Bajcsy-Zsilinszky Kórház, NIM IGÜSZI

Bilirubinprovokációs teszt, mint diagnosztikus
májfunkciós próba és annak számítógépes analizise

Ifj. Holvay Endre, Eöry Ajándok

Az orvosi diagnosztikának kettős feladata van: megállapítani egy kórkép mibenlétét és meghatározni annak aktuális súlyossági fokát. A máj betegségeinek többsége - eltekintve néhány egyszerű és teljesen tisztázott kórképtől - még napjainkban is nehezen diagnosztizálható. A kórisme főállításkor rutinszerűen a beteg panaszaira, a fizikális vizsgálatra és a laboratóriumi vizsgálatok eredményére támaszkodhatunk. Ennek alapján igen sokszor csupán a májbetegség pusztá tényét észlelhetjük. Gyakran nemhogy a pontos diagnózis nem állapítható meg, de - tekintettel a máj hatalmas funkcionális tartalékaira - a súlyossági fok megítélése is kétséges. Ezen esetekben hívjuk segítségül a kórszövettant; a vizsgálati anyag nyérése azonban nem veszélytelen. Az 1. ábrán a májbetegségek diagnózisának és gyógyításának menetét mutatjuk be.

A fentiekből következik az ún. májfunkciós próbák jelentősége. Ezekkel a próbákkal a májműködésre többé-kevésbé jellemző folyamatok egyes paramétereit vizsgáljuk, melyeket azonban egyéb szervek működése jelentősen befolyásol. A világon ismert mintegy 170 májfunkciós próba közül a 2. ábrán azokat mutatjuk be, melyek a leghasználatosabbak.

1. ábra

Májbetegek vizsgálata és gyógykezelése

ÉPEANYAGCSERE
BILIRUBIN (S ₀ bi) DIRECT INDIRECT VIZELET UROBILINOGEN VIZELET BILIRUBIN
FEHÉRJEANYAGCSERE
ELECTROPHORESIS THYMOL ARANYSOL PROTROMBIN
ENZYM VIZSGÁLATOK
TRANSAMINASE ALKALIKUS PHOSPHATASE
ZSIRANYAGCSERE
CHOLESTERIN
KIVÁLASZTÓ MŰKÖDÉS
BROMSULPHALEIN (BSP) CHOLECYSTOGRAPHIA

2. ábra

Leggyakoribb laboratóriumi májfunkciós próbák

Ezen próbák közül legmegbízhatóbbnak az un. kiválasztási próbákat tartják, melyeknek hazánkban legelterjedtebb képviselője a brómsulfalein [BSP] retenciós próba. Ez a testidegen, de ártalmatlan anyag az érpályába juttatva a májon át választódik ki. Abból, hogy időegység múlva a beadott anyag hány százaléka mutatható ki a vérben, következtetni lehet az aktuális májműködésre.

Hasonló, de bonyolultabb a máj feladata az epefesték [bilirubin] kiválasztásakor. A bilirubin az állandóan lebomló vörösvérsejtekből kerül a vérbe, a máj átalakítja, majd kiválasztja az epeutakba, 1946-ban Mattei figyelte meg, hogy nikotinsav intravénás adásával a vérben a bilirubin fölszaporodása provokálható (7). [A nikotinsav egyébként a gyógyzatban mint vitamin és értágító ismeretes.] Más kutatóktól származik az a logikus föltételezés, hogy az emelkedett bilirubinszint csökkenése a májműködéstől függ, így a nikotinsavas bilirubinprovokáció [nikotinsavteszt] májfunkciós próbaként alkalmazható. A vér bilirubinkoncentrációja a nikotinsav beadása után 2 órával éri el maximumát, ettől kezdve fokozatosan csökken, normál esetben 1 óra alatt visszatér a kiindulási értékre.

A vizsgálat értékelésére kétféle számítási rendszert alkalmaztak. Finck és Jorke (3) a bilirubin biológiai felezési idejét számolta órában a következő képlet alapján:

$$t_{1/2} = \frac{10g \ 2}{10g/c_1 - c_n - 10g/c_2 - c_n} t$$

ahol c_n a kiindulási, c_1 a 120 perces maximális és c_2 a 180 perces érték, t pedig a c_1 és c_2 mérése közötti idő órában. Minél hosszabb a felezési idő, annál rosszabb a máj

működése. Campeanu és Campenau (1) az értékelést a következő tapasztalati képlet alapján végezte:

$$\frac{200 [c_1 - c_2]}{c_2} = \text{HCEB\%}$$

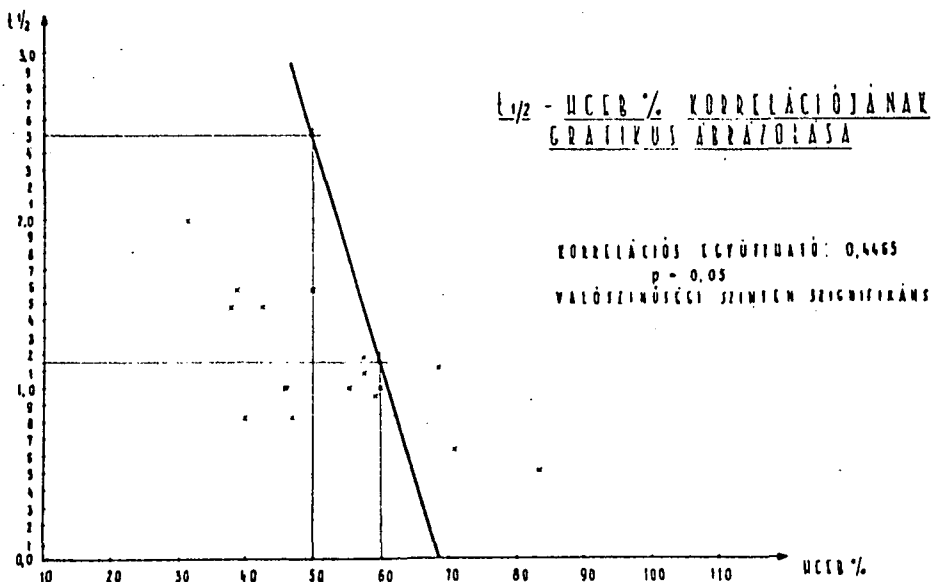
a HCEB a "hepatisches Clearance für endogenes Bilirubin" rövidítése. A próbát mindkét szerzőpár jónak tartja a máj-funkció megítélésére, előnyként hangsúlyozzák, hogy élettani anyag bevitelével élettani májműködésen alapul, túlzékenységi reakciókra nem kell számítani valamint, hogy a nikotinsav jelentősen olcsóbb a BSP-nél.

Magunk 48 válogatás nélküli betegen végeztük el a próbát a Kőbányai Gyógyszergyár által gyártott Acidum nicotinicum injekcióval. A betegeknek éhomi vérvétel után lassan, intravénásan adtuk a szert 70 kg-os testtsúlyra 50 mg-ot számítva, az adagot 10 kg-onként 5 mg-mal növeltük ill. csökkentettük. A beadást követő 120 és 180 percben ismét vérmintát vettünk. A bilirubinmeghatározást Jendracsik és Gróf módszere szerint végeztük. A cholecystographia kivételével a 2. ábrán felsorolt összes májfunctiós próbát minden betegen elvégeztük.

A számítógépes analízist két sorozatban végeztük. Először 27 beteg adatait elemeztük. A regressziószámítás módszerével kerestünk összefüggést a nikotinsavteszt kétféle számítási módszere, valamint a nikotinsavteszt és a hasonló elvi alapokon nyugvó BSP-próba eredményei között. A regressziószámítás módszere a vizsgált függvénykapcsolatot az adatok egész csoportjára alapozva jellemzi. Legegyszerűbb esetben föltesszük, hogy az összefüggést folytonos egyenes vonallal, lineáris egyenlettel lehet ábrázolni. A lineáris egyenlet

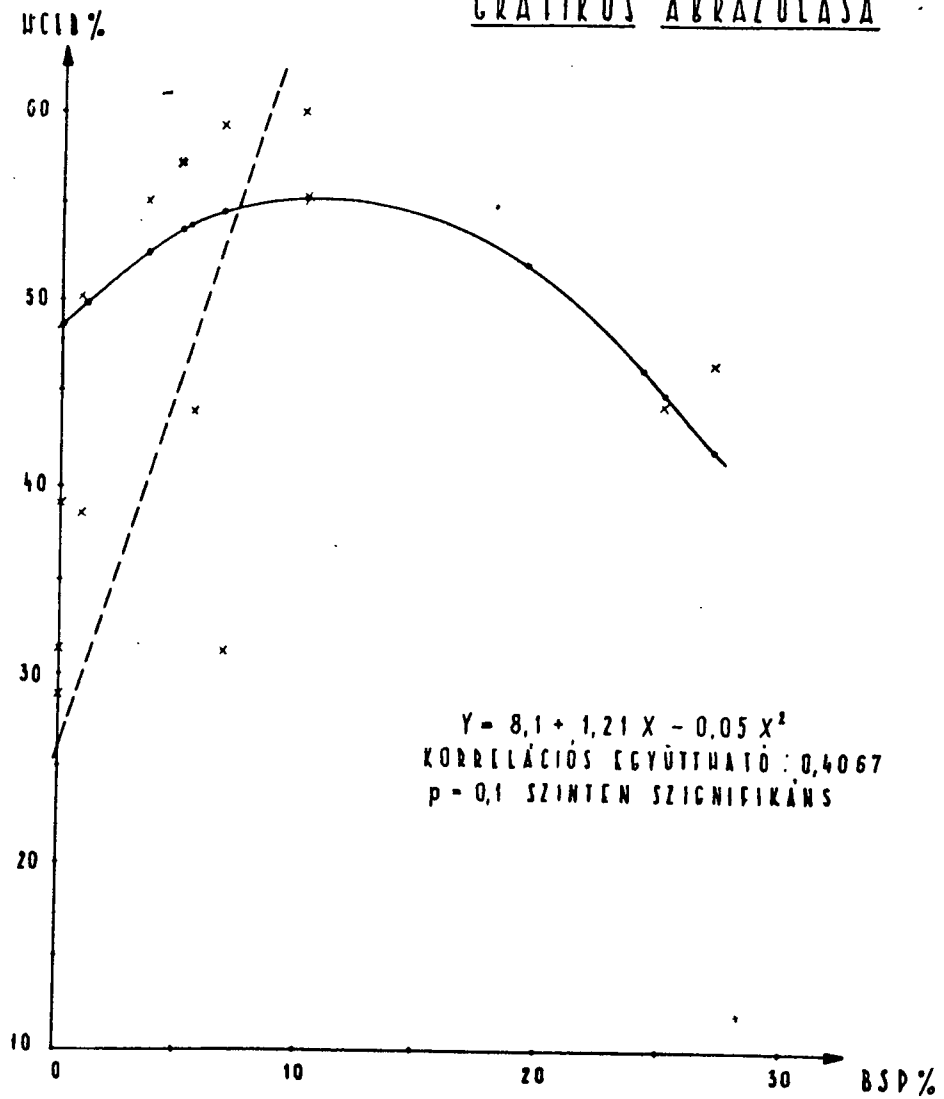
állandóit a legkisebb négyzetek módszerével kapjuk. Ez megadja a legjobban illeszkedő egyenest azzal a föltételezéssel, hogy a megfigyelések normálisan oszlanak el az egyenes körül. A kapott eredmények alkalmazhatóságához tudnunk kell, hogy a becslésnek csak a független változó adott értékei által lefedett tartományban van értelme. Egyes megfigyeléssorozatokhoz illeszthetünk görbéket is pl. parabolák alkalmazásával. Ha logikai alapja van, a kiválasztott egyenlet és a neki megfelelő görbe szolgáltathatja az összefüggés természetének határozott logikai jellemzését. Az összefüggés viszonylagos szorosságát lineáris esetben a determinációs együttható, nem lineáris esetben a determinációs index jellemzi [Ezekiel, (8)]. A becslés pontosságát a becslés becsült szórásával nézik, ami a független változónak a függő változó ismert értékeiből becsült értékeinek a megbízhatóságát jelzi.

A fentiek alapján lineáris összefüggést találtunk a bilirubin biológiai felezési ideje és hepatikus clearance-e között. Az eredmény megfelelt a várakozásnak, hiszen egy azonos vizsgálat kétféle számítási módszeréről volt szó. A szignifikáns korreláció igazolta a HCEB% számításának a szerzők által meg nem magyarázott tapasztalati képletét. Az összefüggés bizonyítása azért volt fontos, mert tapasztalattunk szerint a máj állapotának megítélésére a HCEB nagyobb differenciálási lehetőséget biztosít. A 3. ábrán ezen összefüggés látható grafikon formájában.

3. ábra

MCIB % ÉS BSP % KORRELÁCIÓJÁNAK
GRAFIKUS ÁBRÁZOLÁSA

4. ábra

Meglepő volt a HCEB és a BSP korrelációjának vizsgálata. Föltételeztük, hogy az összefüggést ez esetben is negatív meredekségű lineáris egyenlettel tudjuk kifejezni. 27 eset elemzése során a várakozással ellentétben nem találtunk szignifikáns lineáris összefüggést. A korreláció csak másodfoku egyenlettel fejezhető ki, ennek azonban nincs megfelelő logikai alapja. Kapott értékeinek nagy része durva megközelítéssel olyan egyenes mentén helyezkedik el, mely csaknem merőleges az általunk várt egyenesre; ez az eredmény azonban nem szignifikáns. Az eltérésnek két oka lehet. Az egyik az, hogy relative kevés biológiai alanyról lévén szó, az értékek szórása meglehetősen nagy. A másik - és ez régi klinikai tapasztalat - hogy az összehasonlítási alapul szolgáló BSP-próba megbízhatósága is kétséges, hiszen ha rendelkeznének abszolút megbízható diagnosztikus teszttel, nem szorulnánk a májfunkciós próbák korábban említett igen nagy számára. Eredményeink alapján ismételten hangsúlyozhatjuk, hogy a biológiai próbákat mindig kellő kritikával kell értékelni. A 4. ábra szolgál az említett összefüggés illusztrálására. A folytonos görbe a kapott szignifikáns korrelációnak, a szaggatott vonal a durván becsült összefüggésnek felel meg.

A szórás csökkentése céljából második lépcsőként a beteg adatait elemeztük. Ez esetben megkaptuk a várt negatív meredekségű egyenest, ennek szignifikanciájáról azonban géphiba miatt nem tudunk nyilatkozni.

Az eddigiek alapján jogosan kell kételkednünk a bilirubinprovokációs teszt, mint rutinvizsgálat megbízhatóságában. Tanácsosnak látszik azonban elvégezni kétes diagnózisok esetén, hogy a beteg sorsáról eggyel több adat alapján dönthessünk.

Mai tudásunk szerint minden un. májfunkciós próba önmagában bizonytalan információt hordoz. Általában sok vizsgálat eredményének birtokában sem tudunk a diagnosztikus kérdésre kielégítő választ adni. Jelenleg folyamatban lévő munkánkat a következőkben foglalhatjuk össze: a májműködés vizsgálatánál figyelembe vett nagyszámu paraméter információ-tartalmának alapos elemzésével kiszűrhetők azok a jellemzők, amelyek a diagnózis megbízhatóságát nem fokozzák. Ugyanakkor bizonyos jellemzők jelentősége megnövekedhet és ez újabb - még nem vizsgált - jellemzők kiválasztásához vezethet. A sok paraméteres analízishez a többváltozós lineáris és nem lineáris regresszióanalízis módszerét választottuk. Elegendő eredmény birtokában - a közeljövőben - alkalmas módon összeállított beteglap elkészítésére nyílik lehetőség a számológépes kiértékelés szempontjainak figyelembe vételével. A gépi analízistől a differenciáldiagnosztika megkönnyítését várjuk.

I r o d a l o m

- (1) Campeanu-Campeanu: Eine einfache Methode der hepatischen "Clearance" mit endogenem Bilirubin
Z.ges.inn.Med. 17:1073 /1962/
- (2) Dost: Der Blutspiegel
Georg Thieme Verlag Leipzig 1953.
- (3) Finck-Jorke: Leberfunktionsprüfung nach Nikotinsäurebelastung.
Acta hepatosplenologica 15:315 /1968/
- (4) Gydell: Nicotinic acid induced hyperbilirubinemia
Acta med. scand. 164 : 305 /1959/
- (5) Gydell: Hyperbilirubinemia following intravenous injection of stored blood, nicotinic acid and hemoglobin sol.
Acta med. scand. 166:433 /1960/
- (6) Gydell: Transient effect of nicotinic acid on bilirubin metabolism and formation of carbon monoxide
Acta med. scand. 167:431 /1960/
- (7) Stefanini: The hyperbilirubinemic effect of sodium nicotinate
J. Lab. Clin. Med. 34:1039 /1949/
- (8) Ezekiel-Fox: Korreláció és regresszióanalízis
Lineáris és nem-lineáris módszerek
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó /1970/